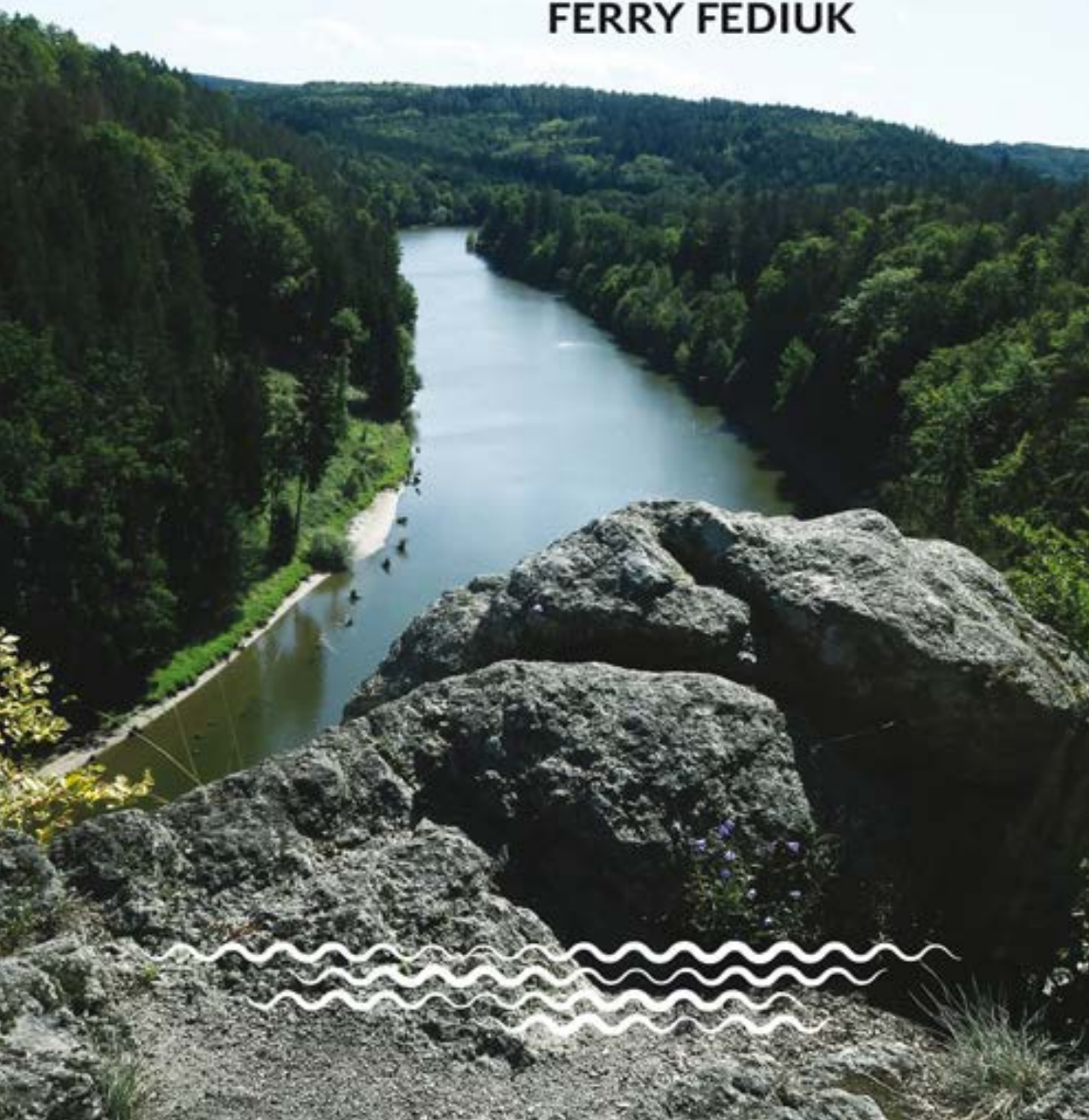

SKÁLY A VODY VLTAVY

FERRY FEDIUK

SKÁLY A VODY VLTAVY

FERRY FEDIUK

*Geologický a vodácký průvodce naší národní řekou
od šumavských pramenů až k mělnickému ústí*

Ferry Fediuk

Skály a vody Vltavy

***Geologický a vodácký průvodce naší národní řekou
od šumavských pramenů až k mělnickému ústí***

Copyright © Ferry Fediuk, 2019

Afterword © Václav Cílek, 2019

Illustrations © Dominika Lizoňová, 2019

Photography © Ferry Fediuk, Václav Cílek, 2019

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být rozmnožována a rozšiřována jakýmkoli způsobem bez předchozího písemného svolení nakladatele.

Druhé vydání v českém jazyce (první elektronické).

Doslov Václav Cílek. Odpovědná redaktorka Tereza Kodlová.

Fotografie Ferry Fediuk, Václav Cílek, archiv Zbyňka Mejty.

Ilustrace a technické nákresy Dominika Lizoňová

Obálka (s použitím fotografie Václava Cílka), grafická úprava,

sazba a konverze do elektronické verze Michal Puhač.

Vydalo v roce 2020 nakladatelství Dokořán, s. r. o., Holečkova 9, Praha 5,

dokoran@dokoran.cz, www.dokoran.cz,

jako svou 10451. publikaci (328. elektronická).

ISBN 978-80-7363-989-1

OBSAH

Vzpomínky	7
Vltava – základní data	12
Od pramene ke Kvildě	15
Studená Vltava	22
Po lipenské vodní pláni	29
Lahvová pošta (hornovltavská povídka)	35
Pod Čertovou stěnou	41
Rožmberk	47
Barevná skála	53
Českobudějovickou kotlinou	61
Mezi skalami jihočeského moldanubika	68
Žulové srdce Čech	73
Záhada kamenických značek	81
Aljašské a tichomořské kamení kousek od Prahy	89
Dvě stě sedmdesát dva	95
Můra noci svatojánské (středovltavská povídka)	102
Mařenka	107
Štěchovický poklad	111
Závist	117
Děláte to dobře, Neuměteltští!	126
Pražský geotravers	129

Pod žlutou září tažice skalní	139
Zlato na Zákolanském potoce (první dolnovltavská povídka)	148
Dvořákova stezka	154
Svatá Ludmila na dohled	164
Mělnická rána (druhá dolnovltavská povídka)	171
Geologická kilometráž Vltavy	175
Epilog	183
Velká řeka (Václav Cílek)	185
Slovníček na výpomoc	212
Literatura	218
Barevná příloha	223

VZPOMÍNKY

Vrátím se do doby, kdy jsem jako mladičkový asistentík přírodovědecké fakulty Vysokého učení Karlova spolu se stejně mladistvě ztřeštěnými kolegy vymýšlel pro posluchače nějaké to zpestření jejich trudného studijního programu.

Součástí fakulty byla od nepaměti katedra tělesné výchovy a sportu, v jejímž pedagogickém sboru působila řada bývalých mistrů sportu, olympioniků, rekordmanů a dalších sportovních es. Měli jsme s nimi úzký přátelský vztah, a tak nebyl problém s nimi dohodnout společnou sportovně-přírodovědnou akci: sjíždět na kánoích některou z českých řek a přitom věnovat jejím břehům geologickou pozornost. Nasedneme do lodí, které zajistí tělocvikáři, již plavbě dodají svou sportovní odbornost. A tam, kde bude cestou něco geologicky pozoruhodného, přistaneme a půjdeme se na to podívat. Tak vznikly vodácko-geologické exkurze po Sázavě, Lužnici, Ohři a samozřejmě taky po Vltavě. K jedné z těchto exkurzí jsme dokonce vytiskli průvodce s touto provokativní proklamací:

Dnešní svět je rozdělen na dva tábory. Jeden tvoří geologové a druhý zbytek lidstva. Geolog se od ostatních lidí liší především tím, že víc vidí. Negeolog například sedí ve vlaku a z okna pozoruje ubíhající krajinu. Vidí domy, lesy, pole, kopce, auta, řeku, silnici. To všechno ovšem geolog vidí také. Ale navíc si všimne horninového odkryvu, vrásky, zlomu, sesuvu, závrtu, transgrese, žíly, sopouchu, příkrovu, břidličnatosti, diskordance, faciální změny hornin a stovky dalších jevů. To ostatním lidem zahaluje neproniknutelná clona neznalosti, okrádající je o zážitky, které jim bohužel zůstanou navždy odeprény. K jakým myšlenkám asi inspiruje jeho věda dejme tomu takového chemika,

tupě pádlujícího po řece. Krhavým zrakem zírá na kalný říční proud a jeho šedá kůra mozková, zmacerovaná laboratorními výpary různých odporně páchnoucích reagentů, se bičuje tak nejspíš řešením ožehavého problému, kolik že asi může zdejší voda mít pH. To jiskrné oko geologa naproti tomu nevyhází z úžasu a příjemných vzrušení. Tu patří na fascinující majestát ležaté vrasy na vrchu Pilát u Soběslavi, hned zase žasne nad úchvatnou mohutností tajemných přírodních sil zemských, jejichž lýtý střet dal vznik zkamenělému migmatitu tábořské granátové skály, s obdivem sleduje, jak se řeka jako nezdolný rváč prohryzává ze široce rozevřeného údolí v poddajných moldanubických pararulách do tvrdé hroudy tábořského syenitu, který jí jako vztyčená pěst středočeského plutonu přehrazuje další cestu na sever a vrhá ji zpět k jihu, jása nad idylou stáda oblých balvanů bechyňské ortoruly a pokorně žrjí na krásu strmého erozního kaňonu Židovy strouhy.

Můžete mi věřit: vidět svět geologickým očima je nádherné dobrodružství. Přesvědčila by Vás o tom plavba po Lužnici, ale máte obavu, že Vám toho dá Vltava méně? Pusťte tuto obavu z hlavy a čtěte tuto knížku. Je v ní věnováno hodně místa kamenům, horninám, minerálům a skalám, tedy geologii. Ale není to knížka určená geologům. A taky výše uvedenou proklamací neberte tak, že my geologové se nějak vyvyšujeme. Jistě chápete, že to bylo napsáno jen v určité nadsázce, ve snaze vzbudit zájem o to, co je předmětem našeho celoživotního geologického lopotění. Negeologové, neračte být dotčení. Obracím se naopak na všechny, kteří jsou „jen“ milovníky přírody a jmenovitě její části, které se poněkud opovržlivě říká příroda neživá. Vyzývám vás, abyste se ke mně přidali. Moc bych si přál, aby tato knížka k tomu přispěla.

Chci potenciálního čtenáře také ujistit, že text knížky je věcně korektní, pravdivý, i když se opírá o vzpomínky dávno minulé. Výjimkou jsou tu pouze čtyři vsuvky beletristické povahy. Vzorem pro jejich zařazení mi byla nedostížitě nádherná kniha Edmonda de Amicise *Srdce*. Autor v ní do plynulého děje periodicky zařazuje pasáže, kterým říká Měsíční povídky. Na první pohled by se mohlo zdát, že do textu vlastně nepatří, že z něj dějově i tematicky vybočují. Ale jen na první pohled. Citlivý čtenář ten poloskrytý vztah k hlav-

Faksimile kresby na obálce průvodce ke geologicko-vodácké exkurzi z roku 1973.

nímu textu snadno pozná a ocení. V naší knížce těmto vsuvkám neříkám Měsíční povídky, tak daleko ve svém epigonství přece jen nepůjdu, ale jen Povídky s adjektivem sdělujícím, ke kterému z vltavských úseků se vztahují. Možná, že by jim spíš odpovídal název Skoropovídky či dokonce Rádobypovídky. Jsou čtyři. Jedna má vazbu na horní tok Vltavy, druhá na tok střední a námět té třetí a čtvrté hleďte až blízko ústí do Labe. Pokud se Vám do četby povídek nebude chtít, není nic jednoduššího než těch pár beletristických stránek prostě přeskočit. Ale u těch ostatních, realistických, to pěkně prosím nedělejte. Vy, kteří jste někdy sjížděli tu naši nejkrásnější řeku, zavzpomínejte se mnou. A pro ostatní mám jedinou radu. Sedněte do lodě a sjeďte si tuhle skvostnou vodoteč. Nelitujte času ni námahy a energie. Bude mi ctí Vás na tomto putování textově a zčásti i obrázkově provázet. Buďte ke mně v této roli shovívaví a počítejte s tím, že Vás nechci poučovat, ale jen informovat, že nejsem spisovatel, ale jen pouhý vyprávěč.

Ale jako takový jsem ještě své úvodní slovo neskončil. Naprosto oprávněně se může vyskytnout čtenář, který mi položí otázku mířící tak říkajíc přímo na tělo: „Máš ty, ty náš vyprávěči, vůbec nějakou kvalifikaci, aby ti sepsání takové geologicko-vodácké knížky mohlo být svěřeno?“ Rád odpovím. Svou odpověď musím ovšem rozdělit na dvě části, na tu geologickou a na tu vodáckou.

Tak nejprve k té stránce geologické. Nechci se chlubit, ale když mi položíte třeba i tak zapeklitý mineralogický dotaz, co to je asterismus, mám pro Vás pohotově nejen odpověď, ale vysypu vědeckou definici přímo z rukávu. Asterismus je, když máte minerál korund Al_2O_3 , vybrousíte a vyleštíte ho, postavíte na špičku, a díváte se na něj shora, uvidíte, jak z jeho vrcholu vybíhají tři světlé paprsky. A takových vědomostí ovládám tak asi šest sedm dalších. Minimálně! Zdá se Vám to málo? Tak si prosím vezměte astronoma Jirku Grygara. A že je to nějaká kapacita! Ale kromě nějakých těch černých děr, kvazarů a supernov toho od něj taky moc dalšího neuslyšíte. Můj univerzitní guru, profesor Koutek, nám zdůrazňoval: „Mistr se pozná v omezení.“ Takže já si troufnu tvrdit, že po té geologické stránce jsem omezený až až.

Ovšem ještě lépe jsem na tom po stránce vodácké. Vynechám dobu útlého dětství, kdy jsem se po našem rybníku plavil v matčiných neckách a půjdu rovnou k věci. Sjížděl jsem na kajaku i v kánoi Lužnici, Berounku, Střelu, Ohři, Jizeru i Otavu, několikrát Sázavu – tu jednou dokonce v zimě, když šly ledy. Nejvíc zkušeností mám samozřejmě z řady plaveb po Vltavě. Vrcholem mých vodáckých aktivit byla účast na půlroční vědecko-výzkumné výpravě, říkáme raději expedici, po západním Pacifiku od Nachodky, přes Tokio, Quam, Filipíny, Singapur, Yap, Papuu-Novou Guineu a Austrálii. Víím, co je pravobok a co levobok, jak je dlouhá námořní míle, co je to za rychlost dejme tomu deset uzlů, co jsou baly, kdo je bocman, dokázal bych rychle nasednout do záchranného člunu, a dokonce z vlastní zkušenosti znám i co je mořská nemoc. Tuším ovšem, že na Vltavě tyto své tichooceánské vědomosti příliš neuplatním, tam se spíš setkám s výrazem „udělat se“, „háček“ a „šlajsna“. Ale nikdo mi nevezme, že jsem byl majitelem řádné námořní knížky s hodnotí plavčík (nižší hodnota mezi námořníky není) v ní zapsané. Ta knížka vydaná naším Ministerstvem dopravy měla modré desky, ale s proslulou modrou knížkou vojenskou, kterou vlastnili i někteří naši ministři obrany, neměla jinak nic společného. Námořní knížka s hodnotí plavčíka mne opravňovala ke všem natěračským, mycím a úklidovým úkonům na lodi, k plnění rozkazů všech šarží vyšších a ke konzumaci přidělené menáže, včetně takzvaného tropického přilepšení, což je polovina obsahu lahve červeného vína na osobu a den. Vždy jsem bezvýhradně uznával, že námořní kapitán je první po Bohu

a plně respektuji dělbu loďní moci čili superpozici. A i v nynější roli pisatele čili člena korespondenta nezpochybňuji, že podobná dělba panuje i v nakladatelstvích. Tam jsem jako externista na úplném dně hierarchie. Takže tady mě máte. Už v tom zkušeně plavu.

VLTAVA

ZÁKLADNÍ DATA

Jméno

With Ahwa

základ starogermánský? keltský?

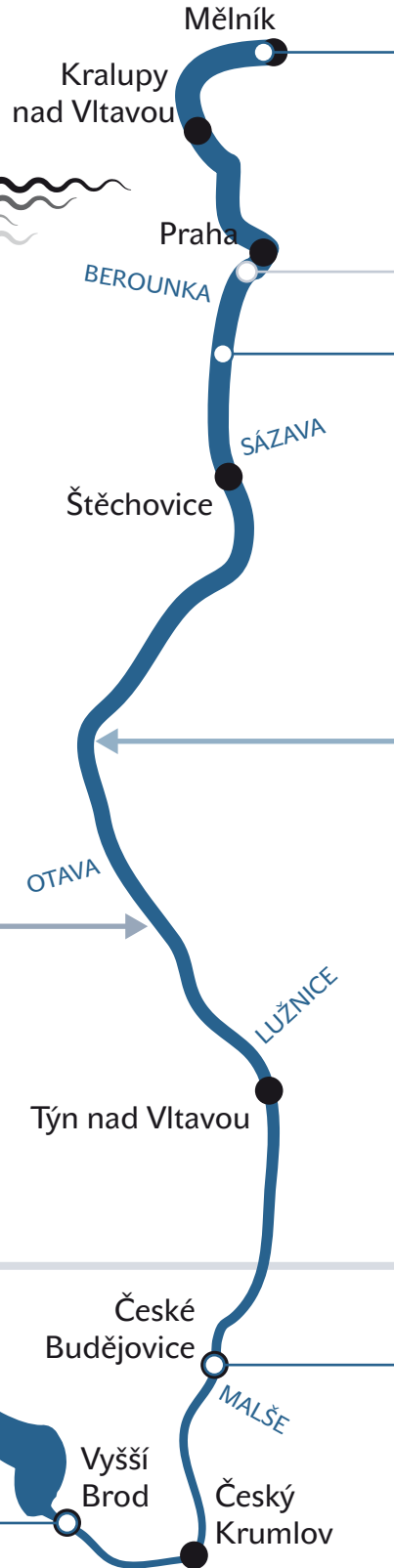
Úmoří

Severní moře

Vedlejší přítoky levobřežní:
Kvildský potok, Vydří p., Račí p.,
Kubohuťský p. Kaplický p.,
Volarský p., Olšina, Branná,
Křemžský p., Dehtářský p.,
Bezdravský p., Kocába,
Bojovský p., Šarecký p.,
Zákolanský p., Bakovský p.

Délka toku
432 km

Průměrný průtok
Vyšší Brod
14 m³/s

Průměrný průtok
Hořín
150 m³/s

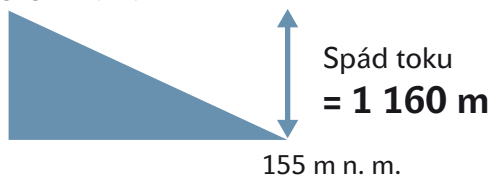
Průměrný průtok
Vrané
110 m³/s

Maximální průtok
Modřany (2002)
2 500 m³/s

Vedlejší přítoky pravobřežní:
Bučina, Vltavský potok, Řasnice,
Studená Vltava, Jezerní p.,
Větší Vltavice, Polečnice,
Jílecký p., Hrejkovický p., Brzina,
Musík, Mastník, Botič,

Plocha povodí
28 090 km²

1 315 m n. m.

Splavnost vodácká
(s dílčími omezeními v horním toku)

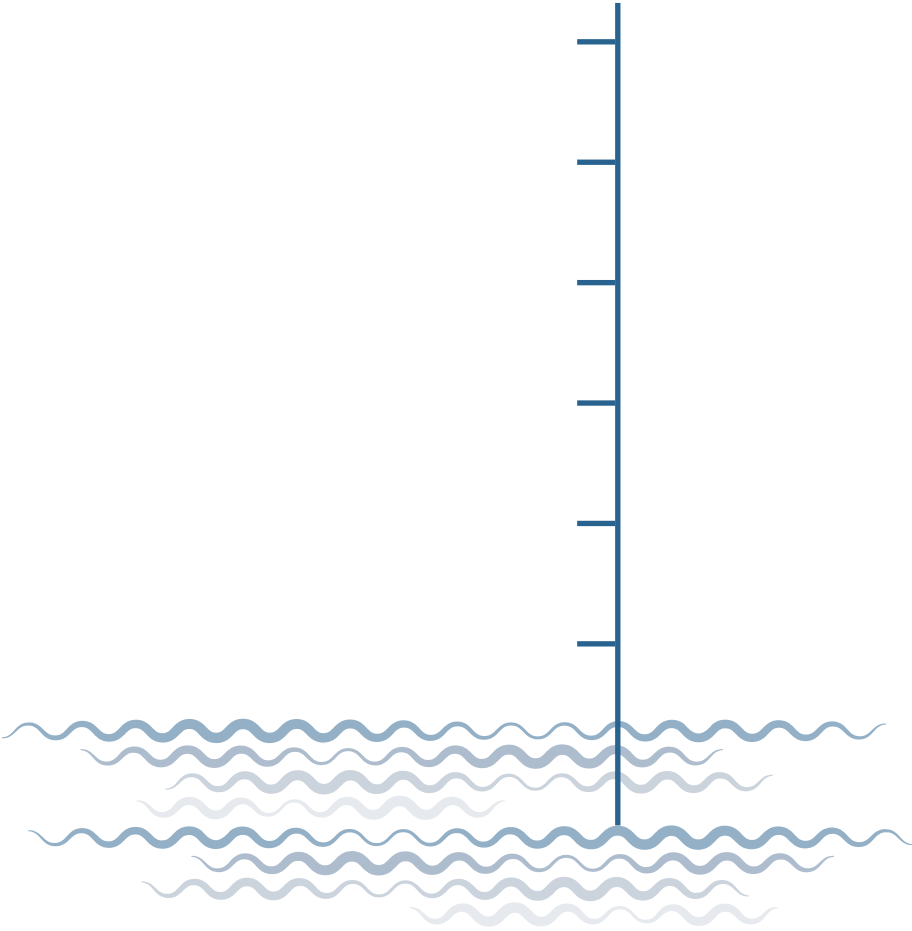
Kvilda–Mělník 424 km

Splavnost lodí nad 700 t

Slapy–Mělník 92 km

Průměrný průtok
České Budějovice
28 m³/s

OD PRAMENE KE KVILDĚ

Maličké, slaboučké, bezbranné. Ale o své místo se nezdolně hlásící. Takhle vypadá každý lidský novorozenec. A nejinak je tomu s vodními toky, budoucími řekami. Je určité místo zemského povrchu, kde se říční toky rodí, kde vypadají tak nepatrně a nenápadně, kde pouze slibují, že brzy zesílí a stanou se tou tenkou modrou linkou, kterou je kartografové zobrazí na mapách. Platí to i o Vltavě. Na úbočí šumavské 1 315 metrů vysoké Černé hory v nadmořské výšce 1 172 m, nedaleko státní hranice se Spolkovou republikou Německo najdete ten úplný začátek. Za války tu zřídili Němci pracovní dřevařský zajatecký tábor, v němž připravovali o život zejména sovětské důstojníky. Po válce se toto území stalo na čtyřicet let obyvatelstvu nepřístupnou pohraniční zónou.

Dnes se k pramenům naší největší, ale především nejkrásnější řeky dostanete šestikilometrovou chůzí z Kvildy po modré značce, velmi trefně se této převážně lesní komunikaci říká Vltavská cesta. Lidé dovedou být v geografickém názvosloví výstižní. Z Modravy je to po červené dvojnásobně daleko, takže odtud raději ne. Žádnou velkou slávu na konci tohoto putování nečekejte, žádný stříbřitě zurčící pramen. Spíš jen takový vlhký průsak mezi suťovými kameny. Aby tomu začátku byl dán přece jen nějaký patos, vybudovali místní nadšenci asi o 200 metrů níže dřevěný chodníček a kamennou ohrádku, ve které se voda přítokem z trubky podstatně viditelněji hromadí. A to je ono poutní místo, k němuž pěšky a s námahou stoupají zvědavci, kteří touží spatřit to, co je obvykle za počátek Vltavy vydáváno. Je to ale jen turistům určená pouhá symbolika, takové přívětivé a v dobrém myšlené šidítka.

Proč lidem tolik záleží na tom, aby zjistili, kde ten nepatrný a mnohdy ani ne úplně přesně lokalizovatelný výron vody, ten mokřad či prameniště, z něhož se teprve po mnoha kilometrech vytvoří to, co snese označení řeka, vlastně je? Poutník, neúnavně se trmácející k tomuto bodu cestou necestou, má na to prostou odpověď: chci to vidět! A tak stejně jako u pramenů Vltavy u šumavské Černé hory, můžete spatřit davy zvědavců, které žene vpřed a vzhůru touha spatřit pramen Labe v nadmořské výšce 1 387 m na Labské louce v Krkonoších nebo pramen řeky Moravy v obdobné výšce 1 380 m na úbočí Králického Sněžníku. A čeho se jim v cíli namáhavé cesty dostane? Šidítka! Posvátně stojí u symbolické studánky a většina z nich netuší nebo si to nechce připustit, že ten skutečný, pravý a nefalšovaný začátek jejich milované řeky je někde nenápadně v terénu o několik set metrů dále. Svět chce být klamán, říká prastará moudrost.

Kdo objevil prameny našich nejvýznačnějších řek? V případě světových veletoků, které obvykle pramení v těžko přístupných končinách, se o takové objevitelství vedou lité spory a ten, komu je nakonec objevitelská palma vítězství přičtena, je oslavován. Uvedme si to na příkladu tří nejdélších řek světa, Nilu, Amazonky a Jang-c'-tiangu.

Pro lidstvo je z nich již od starověku nejdůležitější řekou Nil, protože je nejživotadárnější. Řecký historik Herodotos z Halikarnassu, žijící v 5. století př. n. l., vyslovil přesvědčení, že prameny Nilu nebudou v hloubce afrického kontinentu nikdy objeveny. Mýlil se. Ale jaké byly kolem toho problémy! Nejprve v roce 1858 prohlásil J. H. Speke, že počátkem Nilu je jeho výtok z jezera Ukerewe (dříve Viktoriino jezero). Setkalo se to se značným nesouhlasem a slavní cestovatelé D. Livingstone a H. M. Stanley posunuli nilský pramen za Ukerewe k jihu do Burundi a za jeho zdroj označili řeku Ruvyironzu. Ale bojuje se dál. V roce 2006 posunul B. Waldecker pramen Nilu do Rwandy. Z toho plynula celková délka toku 6 695 km, délkové prvenství. Ale Nil se z této zlaté medaile neradoval, jak ukážeme v následujícím odstavci. A o tom, zda je to poslední a konečné slovo v tomto hledání, nejspíš poslední slovo ještě řečeno nebylo.

V pátrání po pramenech Amazonky se dominantně objevuje česká stopa. V roce 1707 publikoval trutnovský jezuita S. Fritz výsledky svého pátrání v Amazonii a na jím pořizené mapě vyznačil bod, o kterém prohlásil, že tady

Pramen Vltavy. (Ilustrace D. Lizoňová)

amazonský veletok pramení. Z toho odvozena plynula délka Amazonky, která tuto řeku řadila po Nilu na druhé místo na světě. Po třech stech letech vedl do této oblasti peruánských hor expedici profesor geografie na Karlově univerzitě B. Janský a ten stanovil pramen řeky zhruba o tři sta kilometrů dále. Tím celkovou délkou 7 063 km Amazonka Nil přetrumfla. Je teď na prvním místě. Peruánská vláda ho za tento objev obdařila státním vyznamenáním a titulem komtura.

Možná si někdo řekne: no a co? Chleba pro to levnější nebude. Nesdílím tuto skepsi. Jednak to v Peru posiluje mezi lidem pocit národní hrdosti, asi jako u nás vítězství na hokejovém šampionátu v Naganu, jednak je to jeden z nekonečného počtu dokladů, že člověk v úsilí o poznání nikdy nepoleví.

Zatímco Amazonka i Nil protékají mnoha státy, třetí nejdelší řeka světa, 6 300 km dlouhý veletok Jang-c'-ťiang je od pramene až po velkolepé deltovité ústí do Východočínského moře souvisle na čínském území.

Kde se můžeme podívat u toho čínského veletoku na jeho pramen? Tady stále tápeme. Ví se, že je to někde v pohoří Tang Gula na okraji tibetské náhorní plošiny, ale přesná lokalizace zatím chybí. Takže v tomto případě bohužel nemůžeme posloužit jménem jeho objevitele. Že bychom tam poslali osvědčeného profesora Přírodovědecké fakulty Bohumíra Janského?

Vraťme se však pokorně z dalekých světových končin zpět na Šumavu. Kdo objevil pramen Nilu a Amazonky, víme. Ale je známo jméno objevitele pramene Vltavy? O prameni Labe se nám dochovalo, že v roce 1684 sem vážila namáhavou cestu jeho velebnost pan královéhradecký biskup, aby pramen vysvětil. Ale proč se s obdobným úkolem nevypravil pod šumavskou Černou horu některý z jihočeských církevních hodnostářů? Odpověď neznám. Objevitelem pramene Vltavy byl nejspíš některý z bezejmenných místních lesníků, nebo dřevorubec či sběrač lesních plodů a ten to prozradil dále. Zřejmě se však jeho jméno nikdy nedozvíme. Musíme se s tím smířit.

Milí vodáci! Pokud si přejete mít těsně pod pramenem nějaké plavidlo, pak by to mohla být nanejvýš dětská papírová lodička. Tenká budoucí řeka teče od onoho slavnostního počátku pod názvem Černý potok tzv. Vltavickou brázdou k jihovýchodu. Cestou sbírá jeden přítokový minipotůček za druhým. Některé z nich mají dokonce jméno, např. Lesní potok. To není moc nápadité, protože lesní jsou ty drobné zdejší vodoteče všechny.

Takhle nějak vypadá za deště pramen Vltavy ve svahu nad úředně označeným místem. Podle toho, jak je vlhko, stěhuje se trochu nahoru a dolů. (Foto V. Cílek)

Na vrstevnici 1 105 m se slíjí do malého jezírka. Jakže se jmenuje? Prostě Jezírko.

Za zvlášť vysokého vodního stavu bychom tu už mohli spatřit vyznavače extrémního adrenalinového vodáctví, pokud by k tomu dostali povolení. Nás jako zájemce o skalní podklad vodního toku bude zajímat, jaké tu máme horniny houfně se objevující jako balvany v korytě potoka. Žádné zázraky v tomto ohledu zde nečekejte. Terén je zde sice horský, svažité, ale půda je tu močálovitá, podmáčená. Ale kameny v korytě rodící se Vltavy vás nenechají na pochybách, že pod rašeliníkem skrytý skalní podklad je rulový.

Jak je schematicky vyznačeno na připojeném podélném profilu (viz barevná příloha), protéká Vltava postupně několika geologickými jednotkami. Jsou to metamorfované horniny tzv. moldanubika (v tomto geologickém termínu zřetelně zaznívá, že jde o území mezi Vltavou – Moldau a Dunajem – Danubiem), dále žulové vyvěřeliny moldanubického plutonu,

žulové horniny středočeského plutonu, sedimenty a vulkanity barrandienského neoproterozoika včetně specifické jednotky zvané Jílovské pásmo, sedimenty a vulkanity barrandienského staršího paleozoika, trochu si u Kralup nad Vltavou škrtně o sedimenty karbonu a svou čtyři stovky kilometrů dlouhou pouť zakončí tokem v sedimentech svrchní křídly. Na jednotvárnost skalního podkladu svého koryta si Vltava rozhodně stěžovat nemůže.

Zůstaňme po geologické stránce v rámci této kapitoly u nejhořejšího úseku řeky, tady vlastně ještě v podstatě potoka, který si ve směru ke Kvildě razí cestu na sever. Už tu výše padla zmínka, že jde o ruly. Název „rula“ poprvé použil v obrozené době přírodovědec Jan Svatopluk Presl. Podle již existujícího slova žula zkoušel varianty bula, dula, kula a nakonec se mu zdál nejvhodnější tvar s písmenem r na začátku. A ten se ujal, užíváme ho dodnes, spolu se Slováky, jako jediní na světě.

Ruly si můžeme v pohodlí prohlédnout v nízké kamenné obrubě symbolického vltavského pramene. Jsme v tzv. jednotvárné sérii moldanubika a tak s nějakými zvláštnostmi se tu sotva setkáme: ruly a migmatity a zase ruly a migmatity. Hranice mezi těmito dvěma petrografickými typy je graduální čili plynulými přechody spojená. Čemu jeden odborník říká už migmatit, to je pro druhého specialistu pořád ještě rula. A naopak. Migmatity jsou místy páskované a na rozdíl od rul mívají vyšší podíl živců. Z tmavých minerálů obsahují tmavou slídu čili biotit, zatímco světlá slída čili muskovit se vyskytne spíš ojediněle.

Občas se objevuje Fe-Mg křemičitan cordierit, makroskopicky v těchto horninách těžko rozpoznatelný. Je to zde na jihu Čech běžný minerál, ale před necelou stovkou let, když byl v těchto horninách rozpoznán, byl jeho objevitel rázem slavný. Rovněž podružným a lokálním zastoupením se vyznačuje alumosilikát sillimanit v podobě bělavých chuchvalcovitých jehliček. Neměli bychom se příliš zatěžovat zmínkou o apatitu a zirkonu, které se sice v každém vzorku objevují běžně, ale v nepatrném množství, a navíc v rozměrech, které makroskopickou identifikaci neumožňují. Takovým podružným minerálům odborníci na horniny říkají akcesorie. Jsou něco, jako je v jídle koření. Stavba horniny je hrubě a nepříliš výrazně paralelní (břidličnatá), přičemž směr břidličnatosti v daném úseku je zhruba východozápadní. Drobné osvěžení v této jednotvárnosti nabídnou ojedinělé a nanejvýš

jen několik málo metrů mocné žíly světlých žulových porfyrů. Není jich tu mnoho, ale jsou nepřehlédnutelné.

Nepropadejme marným nadějím, petrografická jednotvárnost nás bude ještě řadu dalších kilometrů provázet v následujících kapitolách. Na horniny, které budou zajímavější a užitečnější, si budeme muset ve směru říčního toku ještě počkat. Tato fádnota a nevalná geotechnická kvalita skalního podkladu má ve zdejší panenské přírodě, která tu patří do prvního ochranného pásma Národního přírodního parku Šumava, svou nespornou přednost: nikdo se tu nikdy ani nepokoušel kámen těžit a zasazovat tím nedotčené krajině ránu. Jsme tu v území, kde lidé pracně hledají rovnováhu mezi tím, zda je tu člověk pro přírodu, nebo příroda pro člověka.

STUDENÁ VLTAVA

Vltava už není mokřad, čůrek, potůček ba ani bystrina, stala se z ní horská říčka. Jsme na říčním kilometru 424,3 v rázovité horské obci Kvilda a tady za příhodného vodního stavu a s benevolencí Vodní správy můžeme konečně (ovšem velmi výjimečně) nasednout do svých plavidel. Ale dříve než vyplujeme, trochu se tu rozhlédněme.

Vyslovíte-li slovo Kvilda, ve zkratce tím vlastně říkáte Šumava. Tato víska nemá ani dvě stovky stálých obyvatel. To ostatní je naplavenina, chataři, chalupáři a v neposlední řadě dobře maskovaní developéři a početný personál restauračních a ubytovacích podniků. Jsme v kypícím turistickém středisku. Přesto, či spíše právě proto je to symbol Šumavy.

Obec Kvilda je vysoko, v průměru nad tisíc metrů nad mořem položená terénní plochá mísa, odlesněná náhorní plošina, kolem dokola obklopená lesnatými kopci. Z nich dva, Černá hora a Stráž, sahají do výšky přesahující třináct set metrů. Otevřená je jen na východě, kde sníženinu hbitě využila Vltava či spíš si ji tu v tom věnci kopců sama svou vlastní erozní silou prorubala.

Když už padla zmínka o výšce šumavských vrcholů, vsunu do svého textu obratně kontrolní otázku, jak by řekl poručík Troník ve filmu *Černí baroni*. Budu na Vás chtít srovnání dvou našich čelných pohoří, Krkonoš a Šumavy. Nejvyšší hora Krkonoš Sněžka je skoro o 150 m vyšší než nejvyšší hora Šumavy, Velký Javor (Großer Arber). Ale teď pozor, soustředte se! Představte si, že obě srovnávaná pohoří obtočíme pomyslnou konturou znamenající ohrazení pohoří. A teď pro takto vymezené území dáme spočítat celkovou průměrnou výšku pohoří, to kartografové dovedou. Troníkovská kontrolní otázka zní: Které z obou srovnávaných pohoří má větší průměrnou výšku?

Jsem si jist, že Vás nenachytám, a že odpovíte správně, že jde o Šumavu. Ale asi Vás to, stejně jako mě, překvapí.

Zhruba tři čtvrtě kilometru pod součástí Kvildy známé pod názvem Vilémov překročí Vltava vrstevnici tisíc metrů. Vyhneme se však formulaci, že i nadále to s ní půjde s kopce, mohlo by to být nesprávně pochopeno. Pod osadou Františkov, ve svahu za posledními domky Kvildy, byla za války podzemní továrna na výrobu součástek první tryskové stíhačky na světě, ME-262 Schwalbe (Vlaštovka). Místo není do dnešních dnů uspokojivě prozkoumáno, zajatci, kteří zde pracovali, jsou mrtví, pamětníci krčí rameny, armádní ženisti vstup odstřelili a zamaskovali. Pozoruhodné. Je tři čtvrtě století po válce a poslední pamětníci se zdráhají o událostech té doby mluvit.

Hbitý vodní tok nás rychle zanese k Borovým Ladám, za nimiž už nese jméno Teplá Vltava. Můžeme se těšit na vodácký zážitek, jednu přeje bude střídat další. Geologicky proti úseku nad Kvildou nic moc jiného: moldanubické ruly a migmatity. Chcete-li je spatřit ve zvlášť vydařeném provedení, vystupte si z lodi a z Horní Vltavice vystoupejte asi tři kilometry do úseku chráněného jako přírodní památka a zvaného Jilmová skála. Není tu skála jedna, ale celý výrazný sled skal, prvotřídní moldanubické rulové krystalinikum, ve kterém se kromě křemene, živce, biotitu, případně též jehličkovitého sillimanitu objevuje modravý železato-hořečnatý křemičitan cordierit. Poprvé ho v našich horninách zjistili odborníci někdy ve dvacátých letech minulého století. Zlatá doba, říká o ní šťastný objevitel, tenkrát stačilo zjistit v hornině cordierit a člověk byl slavný. Dnes jsou lokality s pěkně vyvinutým cordieritem známy stovky. Jilmová skála je jednou z těch zvlášť pohledných. Ve dvou pruzích, jedním před Horní Vltavicí a druhým za ní, jsou zdejší ruly postiženy přeměnou biotitu na chlorit, který signalizuje, že zde proběhlo pohybové postižení horninového komplexu. Jsou důkazem, že zemská kůra zde byla nestabilní v pásích, ve kterých docházelo ke snižování stupně metamorfni přeměny.

O několik set metrů dál po proudu, poblíž silničního mostku přes Teplou Vltavu, lze vpravo od řeky spatřit kamenný pomníček. Je věnován Šumavanům, kteří za minulého režimu převáděli občany, kteří tajně a riskantně prchali do exilu. Nejznámějším převaděčem byl Kilián Nowotny, zvaný Král Šumavy. Se stejnojmennou filmovou postavou režiséra Kachyni má ovšem kromě reálně převaděčské činnosti pramálo společného. Nedaleko je vlevo